

ТРАНСФАРМАЦЫЯ КУЛЬТУРНЫХ ФОРМ ГАРАДСКОЙ ПРАСТОРЫ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ВІЦЕБСКА)

ВОЛЬГА РАСТОЎСКАЯ

Анотацыя: У артыкуле разглядаецца праблема трансфармацыі гарадскога культурнага ландшафта. З мэтай вызначэння сутнасці такой трансфармацыі прапануецца тыпалогія культурных форм горада, якая выкарыстоўваецца пры даследаванні Віцебска. Пры гэтым асобная ўвага надаецца феномену субстытуцыі.

Ключавыя словы: горад, трансфармацыя культурнага ландшафта, культурныя формы горада, субстытуцыя.

TRANSFORMATION OF CULTURAL FORMS OF CITY SPACE (THE CASE OF VICIEBSK)

Abstract: In this article the problem of transformation of a city's cultural landscape is considered. To define the nature of such transformation, the author suggests a typology of cultural forms of the city which is used in the study of Vicebsk. A special attention is given to the substitution phenomenon.

Keywords: City, Transformation of Cultural Landscape, Cultural Forms of a City, Substitution.

Аналіз феномена горада прадугледжвае інтэрпрэтацыю яго культурных форм. Іх сацыяльна-гістарычнае развіццё адлюстроўвае ўласцівую ім трансфармацыю, якая можа быць вызначана як сацыякультурная зменлівасць. Прапанаваная тыпалогія дазваляе паказаць сутнасць такой трансфармацыі і змяшчае два асноўныя тыпы культурных форм горада: эйдэтычны аб'ектываваны і эйдэтычны неаб'ектываваны.

Эйдэтычныя аб'ектываваныя культурныя формы рэальна існуюць у гарадской прасторы і з'яўляюцца яе актуальнымі аб'ектамі і, разам з тым, патэнцыяльнымі месцамі памяці (месцамі індывідуальных успамінаў). Сярод іх можна вылучыць тры падтыпы:

- **аўтэнтычныя** культурныя формы, якія ўтрымліваюць свой першапачатковы змест;

- **адноўленыя** культурныя формы, якія ўяўляюць сабой прадукты рэканструкцыі і маюць узноўлены першапачатковы сацыякультурны змест;

- **замешчаныя або "субстытуцыйныя"** культурныя формы, якія маюць іншы сацыякультурны змест, чым папярэднія ім у часе і прасторы, і могуць інтэрпрэтавацца як аб'екты змененай ідэнтычнасці.

Эйдэтычныя неаб'ектываваныя культурныя формы адсутнічаюць як відавочныя аб'екты горада ў яго сучасным кантэксце, але захоўваюцца ў індывідуальнай памяці, як гістарычная веда і (або) экзистэнцыяльны вопыт-перажыванне, і ў калектыўнай памяці, як постаб'ектываваныя гістарычныя сацыякультурныя формы.

Віцебск з ліку гарадоў, якія пад уздзеяннем сацыяльна-палітычных фактараў спазналі перманентную трансфармацыю культурнага ландшафта. Яна выразна адлюстроўваецца ў гісторыі дамінантных культурных форм горада, сярод якіх можна адзначыць грамадскія і культурныя пабудовы, могілкі, помнікі, назвы вуліц і плошчаў.

Гістарычная частка Віцебска ўяўляе сабой сукупнасць культурных форм, абсалютная большасць якіх адносіцца да субстытуцыйных, згодна тыпалогіі. Адноўленых месцаў – нязначная колькасць (Дабравешчанская царква, Увакрасенская царква). Некаторыя культурныя формы можна вызначыць як адноўленыя субстытуцыйныя месцы (Успенскі сабор, Свята-Духаў манастыр).

Напластаванне культурных дамінант на пэўных тэрыторыях гістарычнай часткі горада дазваляе казаць пра наяўнасць паўторнай, шматразовай субстытуцыі. У Віцебску гэты феномен характэрны для Свята-Духавай гары, Успенскай гары, сучаснай плошчы Свабоды, Замкавай вуліцы і г.д. Такую з'яву варта ўлічваць, калі паўстае пытанне аб аднаўленні пэўнага аб'екта гісторыка-культурнай спадчыны. Калі ж на гістарычным месцы сучаснага горада ўзводзіцца новая культурная

форма, яна, безумоўна, набывае статус субстытуцыйнай (помнік Альгерду), а факт яе з'яўлення адмаўляе магчымасць узнаўлення былой (дом Б. Вітэнберга, XIX ст.). Гэта важная праблема, вырашэнне якой упывае на гістарычны вобраз горада, ідэнтычнасць месца, а таксама калектыўную і індывідуальную памяць.

Такім чынам, Віцебск, культурны ландшафт якога ўтварае сукупнасць гістарычна ўзаемазвязаных і ўзаемаабумоўленых культурных форм, можа даследавацца шляхам аналізу працэсаў трансфармацыі, што ў ёй адбываюцца. Гэта вызначае сам горад як працэс, і адной з характарыстык такога працэсу з'яўляецца патэнцыяльная субстытуцыйнасць.